

Simone de Beauvoir
De legendarische
gesprekken
met Alice Schwarzer

Uit het Duits vertaald door Josephine Rijnaarts

**T
Z
A
R
A**

Alice Schwarzer in gesprek met Sartre. © BRUNO PIETZSCH

Inhoud

Voorwoord van Alice Schwarzer, 2022 ... 7

‘Ik kon heel openlijk antwoorden!’

Voorwoord van Simone de Beauvoir, 1983 ... 19

‘Daarom ben ik tegenwoordig feminist!’

Hoe Simone de Beauvoir bondgenoot van de Nieuwe Vrouwenbeweging wordt, 1972 ... 23

‘Sartre en ik – dat is een osmose!’

Beauvoir en Sartre over hun relatie en die met ‘derden’, 1973 ... 41

‘Het eeuwig vrouwelijke is een leugen!’

De ‘aard van de vrouw’ en de gevaren van de backlash, 1976 ... 57

‘Het ergste aan het ouder worden is dat je jong bent!’

Over ouder worden en seksualiteit op zeventigjarige leeftijd, 1978 ... 75

‘Ik daarentegen was zeer gepassioneerd!’

Over liefde en waardigheid, 1982 ... 95

Leven en werk ... 113

Bibliografie ... 117

*In mijn hele leven heb ik niemand ontmoet die zo
begiftigd was met geluk als ik – ook niemand die
zich met dezelfde koppigheid erin heeft
vastgebeten.*

— Simone de Beauvoir

Voorwoord van Alice Schwarzer

In mei 1970 ontmoette ik haar voor het eerst. Het was een nogal koele ontmoeting. Van haar kant. En een toevallige. Want eigenlijk had ik een afspraak met Jean-Paul Sartre. Ik werkte in die tijd als freelance correspondent in Parijs en bezocht de filosoof voor een interview over de tegenwoordig weer zo actuele kwestie van het 'revolutionaire geweld': heb je het recht je te verzetten en zo ja, hoever mag dat 'tegen geweld' dan gaan?

Daar zat ik dan in zijn eenkamerwoning aan de Boulevard Raspail. Ik had voor het interview een halfuur gekregen. Vlak voor het eind van het gesprek draait iemand de sleutel in het slot om en komt binnen: Simone de Beauvoir. Ze werpt een vluchtige, geërgerde blik op mij (en mijn halflange blonde haar, mijn mini-jurk) en herinnert Sartre kortaf, bijna bits eraan dat ze allebei zo meteen een persconferentie hebben. Dan gaat ze een eindje bij ons vandaan aan Sartres bureau zitten werken.

Ik bespeur haar ergernis over het oponthoud en word verlegen. Voor het eerst maak ik kennis met De Beauvoirs beruchte '*tête de chameau*', (letterlijk vertaald: kamelenkop), haar norske gezicht als situaties of mensen haar niet aanstaan. Ze was, naar ik later begreep, een radicaal mens. Keerzijde van de medaille: wie ze eenmaal in haar hart had gesloten, kwam daar moeilijk weer uit.

Nu nog voel ik hoe opgewonden ik toen was. Alleen al vanwege Sartre, die toen in Frankrijk de belangrijkste theoreticus van mei '68 was en in die jaren door zijn radicale solidariteit met de jongerenrevolte furore maakte. En dan ook nog De

Beauvoir... Met haar had ik toch eigenlijk nog veel, veel meer te maken dan met Sartre.

Ik maak deel uit van de generatie waarvoor het bestaan van iemand als Simone de Beauvoir vanaf de vroege jaren zestig een ongelofelijke uitdaging en een enorme aanmoediging vormde. Het was niet alleen haar werk dat ons fascineerde – de romans, memoires, essays –, het was ook haar leven: een gerespecteerde, vrouwelijke intellectueel die zich opstandig in de meest explosieve politieke debatten van haar tijd mengde en hartstochtelijk partij koos (bijvoorbeeld in de Algerijnse oorlog tegen de Franse koloniale heren); een vrouw die niet getrouwd was met haar levensgezel, een eigen woning had en in ‘vrije liefde’ leefde; een schrijfster die creatief, succesvol en begerenswaardig was. Kortom: een ongehoord fenomeen! Een ‘rolmodel’, zoals je nu zou zeggen, van de bovenste plank.

Als iemand toen tegen me had gezegd dat ik een deel van haar weg samen met haar zou afleggen en deze gesprekken met haar zou voeren, die de vrouwenbewegingen overal ter wereld hebben beïnvloed, had ik dat waarschijnlijk niet geloofd. Maar wat ik me nog minder had kunnen voorstellen was dat Simone de Beauvoir, die in de jaren dat ik haar interviewde – tussen 1972 en 1982 – over de hele wereld werd gelezen en gewaardeerd, slechts een paar jaar na haar dood in 1986 verkeerd begrepen, verguisd of zelfs vergeten kon worden. Bijna.

Want pas nu wordt Simone de Beauvoir herontdekt. In de controverse tussen identiteitsdenkers, die de verschillen tussen mensen benadrukken, en universalisten, die het accent op gelijkheid leggen, is zij de belangrijkste inspiratiebron voor het gelijkheidsdenken. Ook en juist als het om de verhouding tussen de geslachten gaat. Haar utopie is broeder- en zusterschap. Tegelijkertijd heeft niemand de geslachtsrollen (gender) zo radicaal geanalyseerd en ter discussie gesteld als zij – overigens zonder de biologie (sekse) te ontkennen.

Wat tegenwoordig ‘deconstructie van gender’ wordt genoemd, heeft Simone de Beauvoir – niet als eerste, maar wel het uitvoerigst – op voorhand beschreven en kernachtig samengevat: ‘Je wordt niet als vrouw geboren, je wordt vrouw.’ Niet de biologie of de natuur, maar de cultuur is de stof waarvan ‘vrouwelijkheid’ en ‘mannelijkheid’ worden gemaakt. Door de levenslange toewijzing van rollen worden mensen misvormd tot vrouwen of mannen en beroofd van hun andere helft. De Beauvoirs utopie is de van deze rollendwang bevrijde holistische mens.

Tegelijkertijd ontkent de filosofe zowel het feit van het biologische geslacht als de vorming van de geslachten door de millennia heen niet. Zo schrijft ze in het in 1949 verschenen boek *De tweede sekse*: ‘Wanneer je begrippen als het eeuwig vrouwelijke, de zwarte ziel of de joodse aard afwijst, betekent dat niet dat je ontkent dat er joden, zwarten en vrouwen zijn: zo’n ontkenning zou voor de personen in kwestie geen bevrijding, maar wegvluchten in het inauthentieke zijn. Uiteraard kan geen vrouw, zonder onoprecht te zijn, beweren dat haar geslacht niet telt.’ Hetzelfde geldt voor de man.

Wat bijvoorbeeld voor het actuele debat over transseksualiteit betekent dat het ‘onoprecht’ zou zijn om na een geslachtsverandering de ervaringen en indrukken van het oude, aangeboren geslacht te ontkennen. Het zou daarentegen oprecht zijn om zich te richten op een som van beide ervaringen, die van het aangeboren en die van het gewenste geslacht. De Beauvoir komt dus op voor het afschaffen van de culturele geslachtsrollen, maar is zich bewust van de realiteit van de gevormde geslachten en de onomkeerbaarheid van de natuur. ‘Het is de taak van de mens om in de gegeven wereld het rijk van de vrijheid door te laten breken,’ schrijft ze aan het eind van *De tweede sekse*. ‘Om die grootse overwinning te kunnen behalen is het onder andere noodzakelijk dat mannen en vrouwen ondanks hun natuurlijke verschillen hun broederschap in

stand houden.’ (Tegenwoordig zou ze waarschijnlijk ‘broederen zusterschap’ schrijven.)

In tegenstelling tot het huidige identiteitsdebat, waarin sommigen in één adem de geslachtsrol en het biologische geslacht ter discussie stellen, en dus cultuur en natuur gelijkstellen, is voor De Beauvoir het ‘natuurlijke geslacht’, de biologie, vanzelfsprekend onomkeerbaar. Het moet alleen niet langer een voorwendsel zijn voor het toewijzen van geslachtsrollen.

Een halve eeuw na de wereldwijde historische vrouwenbewegingen aan het begin van de twintigste eeuw ontstond de ‘nieuwe vrouwenbeweging’, in de VS ‘de tweede golf’ genoemd. Wij feministen uit de jaren zeventig hadden allemaal *De tweede sekse* gelezen – en konden daarop voortbouwen. En al heel gauw was ook de schrijfster van dat boek een van ons, een belijdende en actieve feministe.

In september 1970 had ik me aangesloten bij een groepje pioniersters in Parijs. De lente daarop werden we al als een beweging beschouwd en de media hadden ons ook al een naam gegeven: *Mouvement de Libération des Femmes*, kortweg MLF genoemd. We lanceerden de ene spectaculaire campagne na de andere, bijvoorbeeld tegen het verbod op abortus. 343 vrouwen, onder wie een aantal bekende, verklaarden in april 1971 openlijk in de *Nouvel Observateur*: ‘Ik heb een abortus gehad en ik eis dat recht op voor iedere vrouw!’ Simone de Beauvoir was een van hen. En ik bracht het idee van Frankrijk naar Duitsland over, waar op 6 juni 1971 in *Der Stern* 374 vrouwen provocerend verklaarden: ‘Wij hebben een abortus ondergaan!’

De Beauvoir heeft vanaf het begin samengewerkt met de radicale feministen – een minderheid –, die ze in politiek en emotioneel opzicht vertrouwde. Ze heeft ons nooit iets geweigerd. Zoals Sartre voor een deel van nieuw links een ‘compagnon de route’ was geworden, werd De Beauvoir een reisgenote voor de radicale – dat wil dus zeggen de anti-biologi-

sche of universalistische – stroming binnen de vrouwenbeweging.

Simone de Beauvoir verscheen altijd stipt op tijd op onze afspraken, of het nu om politieke acties of een privé-etentje ging. Aan weinig dingen had ze zo'n hekel als aan te laat komen. Ze had geen tijd te verliezen en legde in discussies een bijtende helderheid en aanstekelijk anarchisme aan de dag. Niets was haar te radicaal. Maar in haar manier van doen was ze vaak verrassend welopgevoed. Zoals ze haar tasje op haar knieën kon leggen en het met twee handen vasthield...

Het was een tijd van diepgaande verandering, alles leek mogelijk; het politieke werk was als een roes die ons hele leven in beslag nam. Avonden vol bijeenkomsten, gesprekken, etentjes, acties. *Les bouffes avec Simone* werden al gauw een dierbare gewoonte. Elke paar weken werd er om de beurt gekookt, overigens nooit bij haar: ze had een hekel aan koken. Meestal aten we bij mij: ik kook graag. We waren met zes tot acht vrouwen, er werd geschransd, gedronken, gelachen – en er werden plannen gesmeed.

Tijdens een van die *bouffes* ontstond het idee voor mijn eerste interview met De Beauvoir. Ik vond het belangrijk dat de 'bekering' van de afstandelijke socialiste tot het geëngageerde feminisme openbaar werd gemaakt. Want toen haar boek *De tweede sekse* in 1949 verscheen, had juist de belangrijkste feministische theoretica van de eeuw zich van de noodzaak van het bestaan van een vrouwenbeweging gedistantieerd. Haar uitleg toen was dat ze geloofde in 'een automatische oplossing van het vrouwenvraagstuk binnen het socialisme'. Maar in de tijd daarna zouden De Beauvoir en Sartre niet de enigen zijn die teleurgesteld raakten in het 'reëel bestaande socialisme' en het stalinisme.

Ons eerste interview maakte ook vanwege de politieke ommekeer van De Beauvoir geschiedenis. Het verscheen begin 1972, in een tijd dat de beginnende vrouwenbewegingen in

alle westerse landen in een hardnekkig legitimiteitsconflict verwickeld waren met links, de politieke stroming waaruit ze voor een deel afkomstig waren. 'Ik ben een feministe!' verklaarde de partner van Sartre, die nauw verbonden was met radicaal links, nu in het openbaar. Ze erkende de noodzaak van een autonome vrouwenbeweging, onafhankelijk van links, en bekritiseerde de 'beste kameraden' in de kapitalistische en de socialistische landen. Ons gesprek werd over de hele wereld vertaald, tot in het Japans, en circuleerde in talloze vrouwengroepen als roefdruk.

Een jaar later maakte ik een televisieportret over haar voor de Duitse televisiezender NDR. Het gesprek in dit boek waarin De Beauvoir en Sartre vragen beantwoorden over hun relatie, komt uit dat portret. Het vond plaats in september 1972 in Rome en is bij mijn weten überhaupt het enige interview waarin ze samen ingingen op vragen over de spelregels van hun relatie – die voor hele generaties hét voorbeeld was van de zogeheten 'vrije liefde'.

De dagen in Rome vormden het begin van onze vriendschap, die verder ging dan onze politieke en journalistieke samenwerking. Ik herinner me vooral de lange avonden op een van de vele terrasjes, waar De Beauvoir, Sartre en ik de draak staken met Jan en alleman. Wat ons drieën onder andere met elkaar verbond was onze roddelzucht, die soms meer helderheid verschafte dan een filosofische discussie.

Al halverwege de jaren zeventig had Simone de Beauvoir tijdens ons derde gesprek gewaarschuwd voor tendensen die zich – toen al – aftekenden in de richting van een wederopleving van het geloof in de 'natuur van de vrouw' (en dus ook van de man). Spottend zei ze: 'Omdat je vrouwen maar moeilijk wijs kunt maken dat het doen van de vaat een verheven taak is, wordt het moederschap als iets verhevens voorgesteld.'

Vooraf De Beauvoirs uitspraken over het moederschap in dit interview ontketenden ware stormen van protest. Zoals

ook bij het verschijnen van *De tweede sekse* de hoofdstukken over liefde, homoseksualiteit en moederschap tumult hadden veroorzaakt. Zelfs op haar privéadres in Parijs – 11 bis, Rue Schoelcher – kreeg ze brieven van vrouwen uit de hele wereld, die schreven: ‘U hebt iets tegen moeders! U bent zeker gefrustreerd! U moet het kind niet met het badwater weggooien!’ En degenen die het gebrek aan bereidheid tot (zelf)bedrog in het denken van Simone de Beauvoir niet verdragen, bijten zich tot op de dag van vandaag vast in een verkeerde interpretatie van haar gedachtegoed.

Hoe vaak heeft De Beauvoir in haar leven niet de vraag moeten beantwoorden of ze als niet-moeder niet toch iets wezenlijks miste? Heeft iemand ooit aan Sartre gevraagd of hij zich zonder het vaderschap wel een volledig mens voelde? In enkele uitspraken van haar over het thema moederschap klinkt dan ook een zekere ergernis door, maar ook heilige verontwaardiging over de neiging tot zelfbedrog bij vrouwen, de neiging tot *mauvaise foi*, onoprechtheid, zoals Sartre het noemde.

Wat zegt De Beauvoir werkelijk over het moederschap? Dat in naam van het moederlijke vooral vrouwen verantwoordelijk worden gesteld voor de verzorging van kinderen, en dat moederlijkheid niet aangeboren is, maar aangeleerd. Dat uit het vermogen tot biologisch moederschap, tot baren, niet automatisch de verplichting en vaardigheid tot sociaal moederschap, tot het opvoeden van kinderen, voortvloeien. Dat moederschap op zich geen creatieve daad, maar een biologisch gegeven is. Dat moederschap voor een vrouw geen levenstaak is. Dat het moederschap van vrouwen vaak ware slavinners maakt en hen aan huis bindt. En dat het daarom moet gaan om de afschaffing van dát soort moederschap, dat wil zeggen van de traditionele arbeidsverdeling tussen vrouwen en mannen. Het verschilt amper van wat veel vrouwelijke politici tegenwoordig zeggen. Maar die zeggen het wel een halve eeuw later.

Alice Schwarzer en Simone de Beauvoir. © JÜRGEN WILCKE

‘Ik kon heel openlijk antwoorden.’

Voorwoord van Simone de Beauvoir

Deze interviews met Alice Schwarzer vonden plaats tussen begin 1972 en september 1982: tien jaar. Dankzij onze feministische en persoonlijke vriendschap was zij in staat mij de vragen te stellen die mij interesseerden en kon ik heel open en oprecht antwoorden. Deze gesprekken weerspiegelen dus heel precies mijn houding tegenover het feminisme in de periode waarin ze werden gevoerd – een houding die tot op de dag van vandaag zo is gebleven.

Eerlijk gezegd zijn mijn ideeën nauwelijks veranderd sinds het moment dat ik me – in 1970 – aansloot bij het zogenaamde ‘nieuwe feminisme’. Toch zijn ze onder invloed van de feministische praktijk wel enigszins veranderd: door mijn betrekkingen met andere vrouwen, de brieven die ik van hen kreeg, de acties waaraan ik deelnam. Ik denk dat het goed is wanneer het denken wordt geleid door ervaringen, door wat je hebt meegemaakt, dat is in elk geval de weg die ik heb bewandeld. Daarom zouden deze interviews in chronologische volgorde gelezen moeten worden, want in de loop van de tijd zijn er wat correcties geweest.

Ik heb het hier vooral over mijn feministische standpunten. Maar omdat Alice Schwarzer ons, Sartre en mij, ook naar onze relatie vroeg, leek het me juist ook daarover iets te vertellen. Sommige feministen vinden dat je, wanneer je een nauwe band met een man hebt, niet op dezelfde manier kunt vechten als zij. Ik ben het daar niet mee eens en wilde laten zien dat

het, in elk geval wat mij betreft, allebei kan en met elkaar te verenigen is.

Het verheugt me dat dit boek verschijnt, want het draagt ertoe bij dat u me beter leert kennen – en hopelijk ook tot een beter begrip komt van de zaak waarmee ik me zo diep verbonden voel.

Simone de Beauvoir
Parijs, 1983

Oorspronkelijke titel: *Die legendären Gespräche mit Alice Schwarzer*
© 2022, Kampa Verlag
All rights reserved

© 2023 Uitgeverij TZARA / Standaard Uitgeverij nv
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Alice Schwarzer

Nederlandse vertaling: Josephine Rijnaarts

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Ontwerp omslag en binnenwerk: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: www.intertext.be
Auteursfoto: Heinz Baumann

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 4036 3
D/2023/0034/375
NUR 731